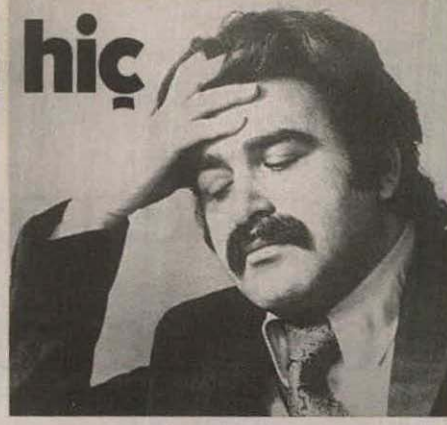

Birlik ya da hiç

"Top", yirminci yüzyıl başlarında, İran'ın Meşrutiyet yönetimine geçişinin sancılarını anlatan bir roman. Geçiş dönemlerinde oynanan iktidar oyununa odaklanıyor **kitapta** Sâedi.

ELİF AKTAN

iran edebiyatı hakkında yanbaşı-mızdaki topraklardan çıkmışsa da yeterli bilgi sahibi değiliz. Oysa etkileri divan edebiyatına kadar uzanan, üstelik sadece edebiyatla da sınırlı kalmayıp etkileşimi, yaşama da taşıyan bir eşik kültürümüz için. Bu eşığı sadece bizim kültürümüzle de tartamayız üstelik. Aynı şey Fars kültürü için de söz konusu ancak nedense birbirine derin köklerle bağlı bu iki kültür, bugün itibarıyla birlikliklerini unutmuş gibi. Özellikle modern İran edebiyatı Türkiye'de pek yankı bulmuyor fakat buna rağmen önemli çabalar da gerçekleştirilmiyor değil. En son örneğini Gulam Hüseyin'in Sâedi'nin romanı Top'la gördük.

1936 doğumlu Gulam Hüseyin'in Sâedi, genç yaşından beri yazı dünyasının içinde yer almış bir isim ancak biz onu Türkçeye ilk kez çevrilen romanı Top'la tanıyoruz. On sekizine gelmeden yazdıklarını çoğunu kendisinin kurduğu dergilerde yayımlamaya başlamış Sâedi. Tam da bu nedenle, yani yazdığı için, mahkûm edilmiş. Döneminin önemli yazarlarıyla birlikte modern İran edebiyatının kurucuları arasında gösteriliyor. Siyasi otoriteyle ise arası hiçbir zaman iyi olmuyor. 1985'te, ülkesinden uzakta; Paris'te ölmesinin nedeni de bu...

Siyasi otoriteyle arasının neden hiçbir zaman iyi olmadığını anlamak için Sâedi'nin yaşamı ve yazdıkları arasında küçük bir tur atmak yeterli olur. Yeni yayımlanan Top da bunun nitelikli ve önemli yansımalarından birini sunuyor okura. Top, yirminci yüzyıl başlarında, İran'da Meşrutiyet yönetimine geçişin sancılarını anlatan bir roman. Geçiş dönemlerinde oynanan iktidar oyununa odaklanıyor Top'ta Sâedi. Ülke içinden ve dışından farklı güç odakları, siyasi iktidarı ele geçirme mücadelesine giriyor romanda ve kendi çıkarı doğrultusunda insanları birbirine düşürüyor. Birbirine düşmüş insanların, daha doğrusu insanları birbirine düşüren "gizli güç" simgesi olarak da karşımıza Hoca karakteri çıkıyor. Romanda Hoca, her ne kadar metnin kaderine etki ediyorsa da aslında güçlü bir kötülük imgesi olarak yerleştiriliyor akan hikâyeye. Zaten romanın sonunda da

kendi aralarındaki birliği sağlayabilen, öncesinde arasını bozduğu topluluklar tarafından cezalandırılıyor.

Romanın sonuna dair bunca açık seçik bir bilginin verilmesinin nedeni; Top'un ne başı ne de sonu için okunacak

kitaplardan olması. Olayların gidişinde de, metnin gelişmesinde de gün gelip Hoca'nın bu yaptıklarının cezasız kalacağı anlaşılıyor. Zaten yazarın kurduğu alegorik yapı da belli bir halk hikâyesi şablonunda ilerliyor ve Hoca cezasını buluyor...

Bu yönüyle baktığımızda iyilik ve kötülüğün savaşı merkez teması etrafında kuruluyor roman ve iyiler kazanıyor. Romanın bu özelliğinin hatırlattığı bir başka nokta tiyatro oyununu metinlerine ya da akışına benzemesi. Sâedi'nin aynı zamanda, çağdaş İran tiyatrosunun ilk modern örneklerini veren isim olduğunu düşündüğümüzde bu durumun da nedeni ortaya çıkıyor. Roman adını ise ilk akla gelen toptan değil bir savaş topundan alıyor. Anlatılan hikâye boyunca oradan oraya taşınan, zaman zaman masumları tehdit eden top sonunda namlusunu kötüye doğrultarak gerçek hedefini buluyor. Top hedefini bulana kadar ise masumlar çektiği eziyetle kalakalıyor. Sâedi, çekilen eziyetlerin sebebi olan Hoca'ya topu doğrulturken halka da birlik olmadıkça hiçbir sonuca ulaşamayacağını söylemek istiyor aslında. Bu da çoğunlukla tiyatro metinlerinde rastladığımız bir "ders verme" bitirişi...

Gulam Hüseyin Sâedi'nin aynı zamanda bir doktor ve psikiyatrist olduğunu da söylemek gerek. Top, yazarın halkla beraber yıllarını geçirdiği, onların çektiklerini ortak olduğu bir dönemin verimi. Yazar, toplumsal gerçeklerin, sorunların kılcal damarlarında gezerken kişilerin psikolojisine dair derin çıkarımlarda da bulunuyor. Bu yönüyle sosyal sorunların altında yatan gerçeklerin, insanların zihninden geçenlerin ve değişim esasında zihinden başlaması gerektiğinin de altı çiziliyor Top'ta. ■